

Tipologia și evoluția porților și căilor de acces în cetățile hallstattiene timpurii din spațiul tiso-nistrean¹

Aurel ZANOCI

În așa-numita perioadă „hallstattiană timpurie” spațiul, cuprins între bazinele râurilor Tisa și Nistru, a fost populat, în cea mai mare parte, de către comunități sedentare, desemnate printr-o serie de culturi arheologice: *Gáva-Holíbrady*, *Chișinău-Corlăteni*, *Vârtoș*, *Tămăoani-Holercani-Hansca*, *Babadag*, *Cozia-Saharna*, *Insula Banului* etc.

O trăsătură caracteristică a acestei perioade o constituie răspândirea siturilor fortifi cate, al căror număr variază de la o cultură la alta. În urma repertoriului fortificațiilor din spațiul tiso-nistrean s-a constatat că cele mai multe dintre ele (cca 121) sunt atestate în arealul culturii Gáva-Holíbrady. În celelalte grupuri cultural-cronologice numărul cetăților este cu mult mai mic. Astfel, pentru culturile Vârtoș și Cozia-Saharna, actualmente, sunt cunoscute câte șase fortifi cații, pentru Babadag – cinci, pentru Chi-șinău-Corlăteni și Insula Banului – câte una. Iar în arealul culturii Tămă-oani-Holercani-Hansca, deocamdată, nu au fost atestate astfel de situri.

Indiferent de apartenența culturală, fortificațiile hallstattiene timpurii conțin o serie de trăsături comune: amplasarea în locuri strategice; prezența elementelor defensive artificiale („val”, șanț etc.); adaptarea sistemului defensiv la particularitățile terenului pe care acestea sunt amplasate etc.

Un element foarte important în cadrul așezărilor fortificate îl reprezintă modalitatea de intrare în incintă. Astfel, accesul trebuia să fie lesnicios pentru locuitorii cetății și dificil pentru inamic.

¹ Comunicarea a fost realizată în cadrul Proiectului instituțional 15.817.06.20F „Centre rezidențiale și așezări rurale din silvostepa pruto-nistreană în mileniul I a. Chr. - prima jumătate a mileniului I p. Chr.”

În prezent dispunem de informații directe sau indirecte cu privire la porțile de intrare în cca 37 fortificații din arealul culturii Gáva-Holíhrady, în două din cultura Vârtop și în câte una – Babadag și Cozia-Saharna.

Numărul porților atestate în cadrul unui și aceluiași sit este diferit și variază de la una până la 10 (Šelestovo „Tupča”). Însă, majoritatea cetăților au fost înzestrate doar cu o singură poartă de acces.

În funcție de locul de amplasare a porților ele pot fi divizate în: **(I)** – porți frontale și **(II)** – porți laterale.

I. Porțile frontale, de regulă, sunt plasate aproximativ la mijlocul liniei defensive ce fortifica situl pe cea mai accesibilă latură. Actualmente vestigiile lor apar ca o simplă întrerupere în linia defensivă (Ciceu-Corabia „Măgura”, Tállya „Óvar”, Gorodnicja, Preutești, Portărești „Cetățuie” etc.), sau însoțite de unele amenajări defensive suplimentare (Călinești Oaș, Subcetate, Teleac, Voivodeni „Benk”, Pocreaca „Cetățuie” etc.).

II. Porțile laterale sunt plaste, de regulă, pe/sau în apropierea laturilor ce dispun de o bună apărare naturală. În cazurile când este atestată o singură poartă, ea reprezintă principalul loc de acces în cetate. Iar la fortificațiile la care sunt identificate mai multe porți, ele, de obicei, joacă un rol secundar.

Porțile laterale, ca și cele frontale, în funcție de particularitățile constructive pot fi divizate în: simple (Voloka, Girs’ke, Sighetul Marmației etc.) și cu amenajări suplimentare (Lisičniki, Tilișca, Sărățel „Cetate” etc.).

Porți similare, inclusiv cele protejate de unele construcții defensive adiacente, capătă o largă răspândire și în mediile culturale din teritoriile limitrofe, mai ales, din Vest (Kyjatice, Lausitzer, Urnenfeld etc.).

Ca urmare a studierii porților și căilor de acces s-a observat că lor le-a fost acordată o atenție deosebită, ceea ce presupune existența în perioada hallstattiană a unor cunoștințe temeinice în domeniul arhitecturii militare. În majoritatea cazurilor când au fost amenajate porți, însoțite de unele construcții defensive auxiliare, acestea au fost concepute în așa mod ca cel care intenționa să intre în cetate era întotdeauna expus loviturilor (atacului) din partea dreaptă, neapărată de scut.

Abia în sec. I a. Chr., această manieră de apărare a porților își va găsi reflectare în sursele scrise. „Planul (cetăților - *n.n.*) trebuie conceput în așa fel ca drumurile către porți să nu fie directe, ci pe la stânga lor. Dacă se

va face astfel, atunci partea dreaptă a celor ce se apropie, neacoperită de
scut, va fi cea mai apropiată de zid” (Vitruviu 1964, I, X, 9, 10).